

# Sång i sfi-undervisning

Annika Norlund Shaswar<sup>1</sup> & Elisabeth Zetterholm<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Högskolan Dalarna, <sup>2</sup>Linköpings universitet

## Abstract

I denna artikel presenteras en studie som syftar till att undersöka sfi-lärares uppfattningar gällande om och i så fall hur gemensam sång i sfi-undervisning inverkar på elevernas motivation för lärande och deras språkutveckling. Deltagare är tre sfi-lärare vid två olika sfi-verksamheter. Studien tar Teacher Language Awareness samt förkroppsligat lärande som teoretiska utgångspunkter. Utifrån lingvistisk etnografi som metodologiskt ramverk har vi utfört kvalitativa halvstrukturerade individuella intervjuer med lärarna och några klassrumsobservationer. Materialet analyseras med riktad innehållsanalys. Inom de två sfi-verksamheterna utförs gemensamma sångstunder under en lektionstimme i veckan för lärare och elever från flera grupper. De flesta av sångerna som används i undervisningen är skrivna av de lärare som deltar i studien. De har utformat text och melodi med utgångspunkten att sångerna ska innehålla ord och fraser som eleverna har användning av i vardagslivet. Förutom uttalet av enskilda språkljud och prosodi är avsikten att utöka elevernas ordförråd samt öva på ordens böjningsformer och morfologi i den semantiska kontexten. Resultaten visar att eleverna är engagerade och motiverade och lärarna menar att sångstunderna bidrar till såväl språkutveckling i form av ett ökat ordförråd och förbättrat uttal som ett välmående som sprider sig bland både elever och lärare.

## Inledning

För andraspråksinlärare av svenska är det, i enlighet med kursplanen för kommunal vuxenutbildning (Skolverket, 2022), viktigt att utveckla ett funktionellt andraspråk där muntlig kommunikativ kompetens ingår. Muntlig kommunikation är av stor betydelse i såväl arbetsliv som i vardagsliv och uttal bör därför inte vara ett hinder för interaktion. Att förstå och kunna uttrycka sig begripligt på svenska har betydelse för möjligheterna att studera vidare och arbeta i Sverige, men är också av betydelse för attityder till individer, eller grupper av individer, som talar olika varianter av det svenska språket (Bijvoet, 2020; Boyd & Bredänge, 2013). Ansvaret för att skapa förståelse i interaktionen kan dock inte

enbart läggas på andraspråkstalaren och dennes uttal utan även på lyssnaren och dennes vilja att förstå och bemöta individen som en legitim talare (Flores & Rosa, 2023). När vi talar om kommunikation i dessa sammanhang tänker vi ofta på dialog mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare. Lärare inom sfi (svenska för invandrare) vittnar om (muntlig kommunikation med verksamma sfi-lärare i olika sammanhang) att många andraspråksinlärare av svenska endast talar svenska i undervisningssituationen och i mötet med andra deltagare på sfi. När tillfällena att tala och kommunicera på svenska utanför klassrummet är begränsade kan det bli ett hinder för både språkutveckling och inkludering (Colliander, Nordmark & Rydell, 2021). Många andraspråksinlärare bor i områden där de flesta inte har svenska som förstaspråk och där det kan vara svårt att få vänner som är uppväxta i Sverige. Det kan vara en anledning till att kommunikation på svenska företrädesvis sker när de talar med personer som också lär sig svenska som andraspråk. För att erövra ett begripligt uttal behöver inlärare ha möjlighet att lyssna till och samtala med förstaspråkstalare, eller personer som kommit långt i sin andraspråkutveckling, då det finns ett samband mellan perception och produktion. Såväl lyssnande som egen produktion bör därför finnas med i uttalsundervisningen för utveckling av kommunikativ förmåga (Levis, 2018).

Denna studie inriktas mot användning av sång och musik som en del av uttalsundervisningen inom sfi. Studiens teoretiska utgångspunkter tas i Teacher Language Awareness (Andrews, 2003, 2007, 2017; Lindahl, 2019) samt ett perspektiv på lärande som förkroppsligat (Häggström & Schmidt, 2020; Johnson & Kontovourki, 2016). Materialet för studien har producerats inom ett utvecklings- och forskningsprojekt där lärare och forskare samarbetade i syfte att utveckla och utforska användning av sång i uttalsundervisning på sfi. I undervisningen användes sången framför allt för att förbättra uttalet av vokaler och prosodi där kvantitet och betoning var i fokus.

Syftet med den denna studie är att undersöka sfi-lärares språkliga medvetenhet (Teacher Language Awareness, TLA) och förhållningssätt till förkroppsligat lärande i relation till om och hur gemensam sång i sfi-undervisning kan ha betydelse för elevernas motivation för att lära svenska och ge eleverna stöd i deras språkutveckling. Vi utgår från följande frågeställningar:

1. Vad motiverar lärarna att använda sång och musik i sfi-undervisningen?
2. På vilka sätt har sångerna, enligt lärarna, potential att stödja elevers utveckling av det svenska språket, med särskilt fokus på uttal?

## **Teoretiska utgångspunkter**

Inom TLA förstås lärares språkliga medvetenhet som deras förmåga att använda, analysera och undervisa i språket ifråga (Lindahl, 2016, 2019). TLA består av tre överlappande domäner. En av dessa domäner utgörs av "User Domain" (användardomän), som innefattar lärarens egen behärskning av språket ifråga och hans medvetenhet om de olika varianter av språket som används av olika inlärare. En annan domän är "Analyst Domain" (analysdomän), alltså lärarens förståelse av generella språkliga regler och strukturer. Den tredje domänen är "Teacher Domain" (lärardomän) bestående av lärarens förmåga att planera undervisning som engagerar och stödjer olika språkinlärare (Lindahl 2019; Andrews, 2007; Edge, 1988; Wright & Bolitho, 1993). Lärare som har en hög nivå av TLA har, enligt Lindahl (2019), förmåga att till exempel besvara språkrelaterade frågor som elever ställer i klassrummet och att integrera innehåll och språk i undervisningen.

Att lärande förstås som förkroppsligat (embodied) och knutet till materialiteter innebär att elevers lärande och lärares undervisning ses som knutna till kroppsliga processer och situerade händelser samt de artefakter som används i en specifik situation (Häggström & Schmidt, 2020; Johnson & Kontovourki, 2016). Detta innebär att "environment, objects, body, internal states, story world, and time are coexperienced" (Leander & Boldt, 2013, s. 29). I denna artikel är det lärarens och elevernas förkroppsligade upplevelser och känslor i samband med sång i undervisningssituationen som uppmärksammas.

Användningen av dessa teoretiska perspektiv ger oss möjlighet att utföra en fördjupad analys av hur språkfärdighet, språklig medvetenhet och undervisningspraktiker förstås av lärarna. Perspektiven används för att i analysen rikta in oss mot deltagarnas motivation inför undervisningen och deras förståelse av hur sång och musik kan stödja elevers språkutveckling med särskilt fokus på uttal.

## **Metodologi, data och metoder**

Sin metodologiska utgångspunkt tar studien i lingvistisk etnografi, vilket kan beskrivas som en paraplyterm för forskning där språkvetenskapliga och etnografiska metoder integreras i studiet av språklig interaktion i olika kontexter (Copland & Creese, 2015; Shaw, Copland & Snell, 2015). I vår studie har vi utifrån lingvistisk etnografi utfört ljudinspelade kvalitativa halvstrukturerade individuella intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2014) med lärarna samt gjort klassrumsobservationer med fokus på lärarna, vilket dokumenterades med hjälp

av fältanteckningar. Inom lingvistisk etnografi betonas att kvalitativa intervjuer såväl som observationer ger forskaren möjlighet att utforska språket i dess sociala sammanhang. Kvalitativa intervjuer sätter särskilt fokus på interaktion och reflektivitet (De Fina, 2019). Vidare lyfts betydelsen av medvetenhet om hur forskarens handlingar inverkar på konstruktionen av data. Materialkonstruktionen genomfördes under år 2023 av de två forskarna enligt tabell 1.

**Tabell 1.** Studiens data

| <b>Deltagande forskare och lärare</b> | <b>Datum</b> | <b>Intervjuns längd</b> | <b>Klassrumsobservationer</b> |
|---------------------------------------|--------------|-------------------------|-------------------------------|
| Författare 2, Anna, Astrid            | 20231004     | 25 minuter              | Två lektioner à 30 min        |
| Författare 1, Beatrice                | 20231123     | 32 minuter              | Fyra lektioner à 30 min       |

Det första analyssteget bestod i transkribering av intervjuerna. Därefter utfördes en riktad innehållsanalys (Hsieh & Shannon, 2005; Kibiswa, 2019; Mayring, 2000), det vill säga en kvalitativ analys som utgår från förutbestämda kategorier. I vårt fall innebar detta att vi kategoriserade intervju- och observationsmaterialet utifrån de tre domänerna i TLA (Andrews, 2007; Edge, 1988; Lindahl, 2019; Wright & Bolitho, 1993). Analysen kan alltså beskrivas som deduktiv på så sätt att vi utgick från begrepp som vi hade med oss till mötet med materialet. I analysen framträdde tre återkommande teman i samtliga intervjuer och observationer, vilket betyder att analysen även kan beskrivas som delvis induktiv. Lärarna talade om språkutveckling, välmående och samarbete vid flera tillfällen, vilket kan tolkas som betydelsefullt för undervisningen. De teman vi identifierat relaterades därefter till de tre domänerna som beskrivs i TLA. I beskrivningen framträder analysen som en linjär process men analysstegen var delvis överlappande och parallella.

## Kontexten

De tre lärare som deltar i studien planerar och håller i gemensamma sångstunder för lärare och elever från flera grupper. Varje grupp deltar i en sådan lektion per vecka. De lärare som kommer till dessa lektioner med sina elever arbetar även med sångtexterna på olika sätt under veckans övriga lektioner. Två av lärarna (Anna och Astrid) arbetar på en och samma skola (skola A) och håller tillsammans i sångstunderna på skolan, medan den tredje läraren (Beatrice)

arbetar på skola B som ligger i en annan del av landet och håller i lektionerna där. Beatrice hade utfört sfi-undervisning med sång i sex år när intervjun skedde, medan Anna och Astrid startade för två år sedan. De tre lärarna har haft viss kontakt med varandra. Anna och Astrid har vid ett tillfälle gjort ett studiebesök hos Beatrice för att delta i hennes lektioner och de använder vissa sånger skrivna av henne i sin undervisning. Lektionerna med sång sker bland elever på olika kurser och studievägar inom sfi.

### **Tidigare forskning**

De allra flesta vuxna andraspråksinlärare kommer inte att tala målspråket, det vill säga det språk som är föremål för inläring, på samma nivå som en förstaspråkstalare (Moyer, 2013). Även om inlärare erövrar ett stort ordförråd finns ofta avvikelser i form av brytning i uttalet och lyssnare kan ibland identifiera modersmålet. En alltför kraftig brytning uppväger dock inte alltid ett gott ordförråd och kan därför utgöra ett hinder för förståelse i kommunikation med såväl första- som andraspråkstalare av målspråket (Thomson & Derwing, 2015). Det faktum att kommunikation ofta sker på målspråket mellan andraspråkstalare med olika modersmål kan påverka språkutvecklingen (Levis, 2018). Om förutsättningen för en lyckad interaktion är att talare och lyssnare förstår varandra är uttalet en viktig faktor och bör därför vara en del av språkundervisningen (Derwing & Munro, 2015). Ett helt brytningsfritt uttal behöver dock inte vara målet för den enskilde inläraren, men ett begripligt uttal på målspråket är möjligt att uppnå för de allra flesta och något varje enskild andraspråksinlärare bör sträva efter. Levis (2020) tar upp "the intelligibility principle" i relation till "the nativeness principle" och menar att begriplighet bör prioriteras. Det betyder att uttalet inte behöver vara detsamma som hos en förstaspråkstalare, utan det kan vara både funktionellt och begripligt i olika kommunikativa sammanhang även med en brytning.

Studier av bland annat Bannert (1990) samt Zetterholm och Tronnier (2019) visar att det finns några vanligt förekommande utmaningar i uttalet av det svenska språket hos vuxna andraspråksinlärare, oavsett modersmål. Ett exempel på det är uttalet av de rundade främre vokalerna som kan vara svåra att artikulera på rätt sätt så att de inte förväxlas med orundade vokaler i ordpar som exempelvis *fira/fyra*, *lek/lök/lik*, *hus/hos*. I det svenska språket finns tre prosodiska drag som är betydelseskiljande, nämligen kvantitet, ordbetoning och ordaccenter (Bruce, 2012). Kvantitet, längd hos enskilda språkljud och stavelser i relation till övriga delar av ordet, hör ofta samman med betoningens placering i ord. I det

svenska språket är betoningen rörlig och placeringen varierar mellan ord, vilket kan vålla problem framför allt hos inlärare med ett förstaspråk där betoningen är mera fast, exempelvis finska (första stavelsen) och polska (penultima). Längddistinktionen mellan vokal och konsonant i betonade stavelser har betydelse för förståelsen. Det långa språkljudet, framför allt konsonanter, uttalas ibland inte med tillräckligt stor kontrast till det korta språkljudet i stavelsen, vilket kan bidra till missförstånd när ord som 'väggen' tolkas som 'vägen' (se studie av Zetterholm, 2014). De prosodiska egenskaperna kvantitet och ordbetoning lyfts av flera forskare fram som viktiga för ett begripligt svenskt uttal, medan distinktionen mellan de svenska ordaccenterna inte tycks ha samma betydelse (Abelin & Thorén, 2018; Bannert, 1990; Thorén, 2008). Många lärare inom vuxenutbildningen i svenska som andraspråk vittnar om att de känner osäkerhet vad gäller uttalsundervisning (Huhtamäki & Zetterholm, 2018; Zetterholm, 2018). De uttrycker att de inte har tillräcklig kompetens varken inom svensk fonetik och fonologi eller uttalsmetodik. I de nämnda studierna observerades lektioner där lärare företrädesvis undervisade i uttalet av enskilda språkljud, inte prosodi. Resultaten av dessa studier stämmer väl överens med internationell forskning (t.ex. Foote m.fl., 2011; Henderson m.fl. 2012).

Gemensam sång och musik, ofta med texter skrivna utifrån undervisningskontexten och elevernas språknivå ingår ibland i språkundervisningen på sfi. Ludke (2010) har studerat sångens betydelse för inlärningsprocessen av ett andraspråk och hur det påverkar såväl perception som produktion av ordkunskap, uttal och förståelse. Att använda musikaliska inslag och sång i undervisningen visade sig i den studien ha flera positiva kognitiva effekter för språkinläringen, och det bidrog också till ökad motivation för inläring samt ökat välbefinnande. Musik har också betydelse för social inkludering, tillägnande av kulturellt kapital och är ett redskap för språk- och kunskapsutveckling genom att sångerna ger stöd för minnet eftersom de repeteras flera gånger och bidrar till ett ökat ordförråd (Gustavsson & Ehrlin, 2017).

Det finns ett flertal internationella studier som visar på positiva effekter av att använda sång och musik vid inläring av ett nytt språk (för en sammanfattning, se Engh, 2013). Engh hänvisar bland annat till forskning som visar hur språk och musik processas på liknande sätt i hjärnan (t.ex. Patel, 2003), att motivationen ökar hos andraspråksinlärare, framför allt om sångtexterna är vardagsnära (t.ex. Nunan, 2004), och att ordförrådet och uttalet förbättras (t.ex. Wilcox, 1995) då

sångtexter och strofer ofta repeteras och lagras i långtidsminnet. Även Fonseca-Mora (2016) menar att musikaktiviteter främjar språkinläring, både vad gäller kognitiva processer som minne, språklig medvetenhet och ordinläring, och det har också betydelse för välbefinnandet. Heikkola och Alisaari (2019) har i studier visat att språkfärdighet och talflyt förbättras hos andraspråksinlärare av finska när sång, recitering av sångtexter respektive ett aktivt lyssnande på sånger användes under en intensivkurs i finska. Allra mest förbättrades talflytet och talhastigheten hos deltagare i den grupp som reciterade sångtexter.

TLA har studerats främst med fokus på språklärare, ofta med inriktning mot engelska i till exempel Hong Kong eller i olika europeiska länder (Lindahl, 2019; Andrews & Lin, 2017). Forskning om TLA bland lärare i allmänna skolor i USA indikerar att de tenderar att ha begränsad TLA, särskilt när det gäller analysdomänen och explicit kunskap om det engelska språket, samt när det gäller deras förmåga att inom undervisningsdomänen känna igen de språkliga krav som ställs utifrån olika skolämnen. (Baecher, Farnsworth, & Ediger, 2017; Lindahl, 2016; Regalla, 2012). TLA bland språklärare i engelska (Teachers of English as a second language, TESOL) har också utforskats med fokus på lärarnas egen språkliga bakgrund, det vill säga om de är enspråkiga, tvåspråkiga eller flerspråkiga och hur denna erfarenhet påverkar deras undervisning (Ellis, 2016). När det gäller TLA med inriktning mot undervisning i svenska har Howerton-Fox (2013) utfört en fallstudie där samband mellan lärares språkkunskap och undervisningspraktiker för undervisning i grammatik studerats i en tvåspråkig skola för döva i Sverige. Analysen visade att de två deltagande lärarnas TLA i många avseenden överensstämde med andraspråkslärares TLA, men hon fann även följande skillnader: 1) grammatikens roll i undervisningen, 2) urvalet av undervisningsinnehåll, 3) strategier för att förstärka input, 4) förståelsekontroller och 5) medvetenhet om sociokulturella frågor.

## Resultat

### *Lärarnas rörelse mellan de tre domänerna i intervjuerna*

I intervjuerna rör sig lärarna mellan å ena sidan metaspråkande (analysdomänen) där deras tal är inriktat mot analys av svenskans grammatiska, fonologiska och lexikala strukturer och å andra sidan pedagogiska angreppssätt knutna till undervisningen (lärardomänen). Talet om detta är integrerat. I relation till undervisningen aktualiseras ofta kopplingar mellan förkroppsligade praktiker och lärande.

Däremot talar lärarna i liten utsträckning om sina egna språkfärdigheter i svenska (användardomänen), och enligt vår analys beror det på att alla tre lärarna har svenska som förstaspråk. Beatrice talar dock om sina egna färdigheter eller brist på färdigheter i spanska och arabiska när hon exemplifierar utifrån egna erfarenheter av språkutveckling. Lärarnas fokus i våra data ligger inte heller i stor utsträckning på elevernas färdigheter i svenska. En anledning kan vara att intervjuerna är mer inriktade på undervisningspraktiker än på bedömning av elevers språkliga färdigheter.

I talet om de pedagogiska praktikerna är lärarna främst inriktade mot utvecklingen av elevernas svenska uttal och ordförståelse genom sångstunderna, men de talar även om elevernas välmående och om samarbetet med de övriga lärarna. De övergripande teman vi kommit fram till i analysen av intervjumaterialet är alltså *språkutveckling*, *välmående* och *samarbete*. I lärarnas tal finns täta kopplingar mellan deras roller som analytiker (analysdomänen) och pedagogiska praktiker (lärardomänen).

### ***Språkutveckling***

Lärarnas motivation till att använda sång och musik i undervisningen är knuten till syftet att utveckla deras svenska, framför allt uttal, prosodi och ordförråd. När lärarna beskriver sina undervisningspraktiker framstår de som medvetna om att elevers språkutveckling kan stödjas om de först får lyssna och använda bildstöd och kroppsspråk för att lära in nya sånger. Beatrice lyfter fram betydelsen av det auditiva i förhållande till det visuella och verbala:

Men ja det är nästan aldrig så att jag ger texten och sången samtidigt utan först är det det auditiva. Liksom det är så mycket annat som är visuellt först. I och för sig bilderna är ju också visuellt men kanske textuellt eller vad man kan säga. Och jag vill att det här ska vara, texten är viktig men det är inte det som är nummer ett, det är inte det första eleven ska möta. Den ska möta kroppsspråk, den ska möta ord, den ska höra innan text kommer in.

Beatrice problematiserar här skriven text som ensamt medium i undervisning. Hon pratar om ”det aktiva lyssnandet” och att hon mer och mer tänker på hur hon som lärare ”ska kunna hjälpa eleverna att hålla fokus i lyssnande för det är det många som tycker är svårt. Det är liksom svårt att hänga kvar i lyssnande.” Beatrice säger också att ”man liksom måste på nåt vis slå vakt om att det finns så många sätt att lära sig”.

De tre deltagande lärarna gör på liknande sätt då de presenterar texten efter hand så att eleverna kan koppla uttal till bokstäver. Sångtexterna läses gemensamt och såväl uttal av enskilda språkljud som betoningsmönster lyfts fram av lärarna. Anna och Astrid visar texten på bildskärm samtidigt som de går igenom ord och språkljud. Beatrice säger att hon hoppas att sångstunderna ska hjälpa eleverna att träna lyssnandet och att de sedan ska komma till uttalet.

I observationen liksom i intervjuerna framkommer att förkroppsligade (embodied) undervisningspraktiker är centrala i lärarnas undervisning. De två lärarna på skola A använder mycket kroppsspråk och mimik, inte mist artikulation och munrörelser, särskilt när de visar uttalet av de svenska rundade vokaler. Det gör även Beatrice, som till exempel knäpper med fingrarna för att visa ordbetoningen. Hon flätar även samman fingrarna och håller upp dem framför sig samtidigt som hon säger ”musik och grammatik”, för att visa att dessa två företeelser hänger samman.

Uppfattningen om sångernas potential att stödja språkutveckling lyfts även fram när lärarna talar om repetition som en viktig del i undervisningen och att det är bra för inläringen. En fras som förekommer ofta i en sång är lättare att komma ihåg då den återkommer och sjungs flera gånger. Sångerna görs tillgängliga så att eleverna kan lyssna, repetera och öva utanför skoltid. Anna och Astrid menar samstämmigt att frasen ofta finns med i minnet eftersom musik ofta har den effekten och de citerar en elev som sa:

Ah, den här sången, den sitter kvar i mitt huvud, jag har aldrig, den spelar i mitt huvud hela veckan.

Det här yttrandet fick lärarna att fundera över betydelsen av sånger för inläring av fraser. De jämför också med andra typer av texter, som poesi och dikter, vilka lärs in genom repetition och Anna säger:

Ingen deklamerar en dikt i duschen, även om du kan dikten. Däremot kommer du att sjunga en sång.

Anna och Astrid nämner att sång är bra för inläring av den svenska prosodin. De hänvisar till att prosodin ofta följer den västerländska musiken i betoningsmönster och rytm. Långa språkljud är vanligtvis betonade i såväl tal som sång. Lärare i den ordinarie språkundervisningen har nämnt att deras elever blivit mer medvetna om vilket språkljud som är långt och vilka ord som är betonade, och därmed viktigast i en mening. De övar mycket på uttalet av den

långa a-vokalen som har en annan kvalitet än den korta a-vokalen. Lärarna diskuterar huruvida eleverna kan ändra sitt uttal efter att de bott i Sverige några år och fastnat i sitt uttal.

De kommer ju ihåg det på lektioner när man tränar det men sen när de går ut så fortsätter de ju med sitt aaa.

I intervjumaterialet framkommer också att det inte alltid är lätt att skriva sånger där betoningen stämmer överens med betoningen i talat språk. Beatrice säger att hon ofta vill ha ganska långsamma tempon på sångerna hon ska använda och då blir det ”ganska jämnt betonat” och lite för många betoningar i orden jämfört med när vi talar.

Under sånglektionerna kan Anna och Astrid stanna upp för att förklara och svara på elevernas frågor om uttal, ordens betydelse eller böjningsformer av orden de sjunger. Texterna är med avsikt mer grammatiskt komplicerade i de sånger som används i grupper med elever som kommit lite längre i sin språkutveckling, jämfört med texter som används på de grundläggande nivåerna inom sfi. Lite svårare texter utmanar eleverna och är bra för progressionen i språkutvecklingen, säger lärarna. Men det får inte vara för svåra eller för många ord för de elever som nyligen har börjat lära sig det svenska språket.

När det gäller att ta med sig kunskaperna om framför allt uttalet från sångerna till tal hänvisar Anna och Astrid till en utvärdering som gjorts. Både elever och lärare uttryckte där att det framför allt är medvetenheten om ordbetoning, som ofta är kopplat till långa språkljud, och frاسبetoning som eleverna tagit med sig från sångundervisningen till det talade språket.

### ***Välmående***

Något annat som motiverar lärarna att använda sång i undervisningen är elevernas välmående. Alla tre lärarna talar om att eleverna blir glada och lugna av sångstunderna. Både elever och andra lärare som deltar visar ett engagemang och deltagande som vittnar om såväl motivation som välmående. Astrid säger ”man blir glad när man sjunger” och det här bidrog också till att de började med sångstunderna. De gör något tillsammans under de här lektionerna och lär känna varandra på ett annat sätt än under andra lektioner. Eftersom flera elevgrupper har sångstunder tillsammans träffar de andra elever och lärare som de vanligtvis inte möter i undervisningen. Beatrice berättar att sångstunderna fungerar

gemensamhetsskapande och att eleverna ibland hälsar med en sångstrof när de möts i korridoren: ”Och jag märker ju det att i korridoren så är det ju många gamla elever som liksom hälsar på mig genom att börja sjunga.” Sångerna ger alltså lärarna och eleverna gemensamma referenser som knyter dem samman även utanför sångstunderna.

Det finns inga krav på att kunna sjunga och kvaliteten på sången är inte betydelsefullt varken för lärare eller elever. Beatrice säger att ”musik är en kraftfull grej och som KAN vara inkluderande”. Hon säger att det händer att några grupper som deltar i sångstunderna råkar vara jättebra på att sjunga, och sjunger som en hel kör, medan andra grupper inte alls är bra på att sjunga men det spelar ingen roll. Hon fortsätter: ”Det är inte där poängen ligger utan det är kraften vi vill åt och gemenskapen och så där.”

Elevernas aktiva deltagande i sångstunderna är nära knutet till deras uppfattning om elevernas välmående och motiverar också lärarna till att använda sång och musik i undervisningen. Under observationerna kan vi konstatera att det är väldigt få elever som sitter tysta. Beatrice håller sina sångstunder i en stor lokal i skolan och eleverna kommer dit från sina ordinarie klassrum. Hon vet inte om några elever avviker på väg dit men säger att hon är överraskad över hur få elever som har klagat över sångstunderna. Hon väntar sig dock att de elever som kommer till sångstunderna ska delta. Annars vill hon att läraren ska ha berättat det för henne innan lektionen. Det har hänt att elever har försökt gömma sig bakom någon annan under sångstunden men i samtliga de fallen har eleverna efter ett tag blivit mer modiga och senare vågat vara med. Hon lyfter fram sitt eget ansvar gentemot eleverna när det gäller att se till att de inte ska riskera att tappa ansiktet. Om de skojar om något under sångstunden så ska det vara henne man ska skoja om och inte elever som inte kan uttrycka sig på svenska:

Alltså då har jag ett jätteansvar att det ÄR en skojig och skrattig stämning och det ska vi se till att ha men jag skojar med mig om mig själv och med kanske de andra kollegorna och sen om ett tag kanske nånting med elever om det uppkommer nån situation men men eleverna ska känna sig trygga med att de de kommer inte att förlora ansiktet.

Elevernas trygghet under sångstunderna är alltså något som framstår som helt centralt i hennes undervisningspraktiker. Hon berättar också att hon tidigare trodde att det skulle vara elever som av religiösa eller kulturella skäl sade nej till att delta i sångstunderna men det är väldigt lite av det. I de fall det uppkommer berättar hon att det alltid brukar vara framgångsrikt att prata om att det här är skola och undervisning och då brukar det inte vara något problem:

Ja vi sjunger men det är skola. Vi studerar. Vi studerar grammatik. Vi studerar liksom. Och då så brukar det inte vara några problem efter några gånger.

Samtliga tre intervjuade lärare betonar och återkommer till betydelsen av välmående och glädje som finns på lektionerna. Om några elever är tysta menar lärarna på skola A att ”det händer jättemycket i huvudet”, ”jag ser hur de tänker” och hänvisar till att eleverna lär sig även om de inte aktivt deltar med sång.

Eleverna kan öva på sångerna utanför skoltid och har tillgång till dessa i olika digitala medier. Anna och Astrid säger att några elever berättat att de sjunger hemma och dansar tillsammans med sina barn. Det blir då ett bra tillfälle att öva, men visar också att det finns glädje i att sjunga sångerna.

### ***Samarbete***

En annan aspekt på hur sångerna enligt lärarna har potential att stödja elevernas språkutveckling är det nära samarbete mellan lärarna på skolorna som finns runt sångstunderna. Detta är också nära kopplat till att Anna, Astrid och Beatrice motiveras av att använda sångtexter som elever kan återvända i sina vardagsliv. Lärare i den ordinarie undervisningen berättar för sånglärarna om eventuellt tema som behandlas på lektionerna och vad eleverna uttrycker som svårt i daglig kommunikation. Sångtexterna som används utgår från behov som finns hos eleverna för att få kommunikativa verktyg i sin vardag. När de sjungit texter med olika tema kan lärarna sedan använda texterna i den ordinarie språkundervisningen. Texterna kan exempelvis användas som läsläxor. Alla tre lärare berättar att ibland beställer lärarna sångtexter av dem på teman som de arbetar med för närvarande och då brukar de försöka skriva nya sånger om det inte redan finns en sång på temat.

På skola A blev lärarna medvetna om att det var svårt för eleverna att sjukanmäla sig på ett begripligt och adekvat sätt. Då skrev Anna och Astrid en sång med utgångspunkt i hur man på svenska kan uttrycka att man är sjuk. Refrängen i sången kompletterades med olika typer av sjukdomar, till exempel jag har ont i huvudet, ont i magen, är förkyld och så vidare. Varje vers avslutas med ”jag stannar hemma hela dagen”. Efter att den här sången använts i undervisningen kunde man på skolan konstatera att sjukanmälningarna blev tydligare både i tal och skrift och att flera av eleverna verkligen gjorde en sjukanmälan till skolan.

Beatrice säger att i ”de flesta av mina sånger så kan du plocka ut meningen och använda den i ett annat sammanhang”. Att texterna ska vara användbara och kunna användas i olika sammanhang är alltså något som hon eftersträvar. På ett liknande sätt kan fraser i Annas och Astrids sånger användas i olika sammanhang. Utifrån samarbete med undervisade lärare kom de fram till att eleverna behöver lära sig fraser som är viktiga för att göra sig förstådd när de handlar i olika affärer. Då började Anna och Astrid sjunga en sång på temat inköp, där de tillsammans med eleverna kan fylla på med ord som de behöver i olika sammanhang. Exempel på det är kläder, vitaminer och oljefilter. Ett annat tema som både Anna, Astrid och Beatrice pratar om är bostad där eleverna då kan lära sig ord som villa, radhus, lägenhet, rumsord som vardagsrum och sovrum liksom våningsplan, hiss och trappor.

Lärare i den ordinarie språkundervisningen har också nämnt att många elever har problem att formulera frågor och att då få verbet på rätt plats. Det här nämns i intervjun med Anna och Astrid som en bra utgångspunkt att tänka på när de skriver nya sånger framöver.

### *Sammanfattning*

Här ger vi som avslutning på resultatavsnittet en sammanfattning av resultatet utifrån de två forskningsfrågorna. Den första forskningsfrågan berör vad som motiverar lärarna att använda sång och musik i uttalsundervisningen. Här har analysen visat att lärarna menar att elevernas språkutveckling, inte minst ordförrådet gynnas, samt att deras välbefinnande ökar. Genom att skriva texter med ord som kan användas i olika situationer i vardagslivet stärks eleverna i sin egen användning och utveckling av svenska språket. Lärarna lyfter också fram samarbetet med de andra lärarna som utifrån sångtexterna kan arbeta vidare med elevernas ordförråd under andra lektioner.

Den andra forskningsfrågan handlar om på vilka sätt, enligt lärarna, sångerna har potential att stödja elevers utveckling av det svenska språket med särskilt fokus på uttal. Observationerna visar att lärarna lägger stor vikt vid artikulation och prosodi då de menar att det är viktigt för ett begripligt uttal. Lärarna betonar att denna undervisning ger många möjligheter till repetition, bidrar till att elever blir medvetna om skillnader mellan långa och korta språkljud, samt att de förkroppsligade undervisningspraktikerna, som ger ett större utrymme bland annat åt lyssnande, gynnar lärandet, och då särskilt uttalsutvecklingen.

## Diskussion

I ovanstående sammanfattning har vi belyst att lärarna av flera olika skäl är motiverade att använda sång och musik i uttalsundervisningen och att de menar att sången på flera sätt har potential att stödja elevernas utveckling av det svenska språket med särskilt fokus på uttal. Lärarna lyfter fram att för de allra flesta elever är lektionstimmen med sång bra för välmåendet, vilket bidrar till stärkt självförtroende. Lärarna visar ett stort engagemang och gör sångstunderna till ett lustfyllt, men samtidigt mycket medvetet, tillfälle för lärande av nya ord, uttal, och prosodi samt fraser som är användbara i vardagslivet.

Såväl analysdomänen som lärardomänen framträder tydligt i lärarnas tal om sin undervisning. Här ser vi en samstämmighet med tidigare forskning om välmående och språkutveckling, som beskrivs i Engh (2013). Generella språkliga regler och system som lärarna uttrycker medvetenhet om inom analysdomänen är knutna till svensk fonologi och svenskt lexikon. De visar att de är medvetna om likheter och skillnader mellan prosodiska mönster i sång och tal samt att såväl enskilda språkljud som prosodiska mönster är viktiga att uppmärksamma i undervisningen. Lärarna uttrycker även medvetenhet om att textstrofer som anknyter till vardagliga situationer, som exempelvis sångerna om sjukdom och hur man kan uttrycka sig för att fråga efter en vara i en affär, ger stöd i språkutvecklingen och kan användas av eleverna i det dagliga livet.

I relation till lärardomänen visar vår analys att lärarna använder en bred repertoar av undervisningspraktiker under sångstunderna som engagerar och stödjer en bred grupp av vuxna andraspråksinlärare. Detta är ett kännetecken på hög grad av TLA (Lindahl, 2016). Lärarna som deltog i studien är medvetna om fördelar med att i undervisningspraktikerna involvera såväl förkroppsligade som auditiva praktiker utöver de verbalspråkliga i undervisningen och, främst för inlärare som befinner sig på en grundläggande nivå i sin litteracitetsutveckling, behovet av att utgå från lyssnande, rörelse, kroppsspråk och bilder. I lärarnas berättelser om och utförande av användningen av hela kroppen som uttrycksmedel ser vi kopplingar till tidigare studier där förkroppsligade praktiker i undervisning undersökts (Häggström & Schmidt, 2020; Johnson & Kontovourki, 2016). I lärarnas tal framkommer medvetenhet om samband mellan auditiva, visuella och verbala aspekter på elevernas språklärande. De uttrycker alltså medvetenhet om att kroppsliga processer är integrerade med inläringen av svenskt uttal och ordförråd. I relation till detta ser vi även en parallell till Leander och Boldt (2013, s. 32) som kritiserar fokus på, logiska och förutsägbara aspekter i relation till

utforskande av språk och litteracitet och i stället belyser "the sensations and movements of the body in the movement-by-movement unfolding or emergence of activity" (Leander & Boldt 2013, s. 34.). En utvecklad lärardomän och förmågan att skapa undervisningspraktiker som fungerar väl för olika grupper av inlärare är viktigt inom sfi där elevgruppen är heterogen såväl vad gäller tidigare erfarenheter som nuvarande livssituation och framtidsmål (Skolinspektionen, 2018).

Enligt lärarna berättar flera elever att de har sångstroferna med sig i huvudet hela veckan och att de ibland sjunger sångerna hemma. Det är bland annat sådana berättelser från eleverna och att de upplever att både lärare och elever känner glädje och mår bra av sångstunderna som motiverar lärarna att fortsätta med sång och musik. Genom samarbete med andra lärare på skolan blir sången ett viktigt bidrag till språkundervisningen på de aktuella sfi-skolorna och teman som är aktuella kan användas i sångtexter som sedan kan bearbetas under övriga lektioner.

Även om det finns vissa skillnader i de tre lärarnas undervisningsmetod och hur de presenterar sångerna är målet tydligt och samstämmigt hos lärarna – att lära ut det svenska språket genom sång, vilket aktiverar flera sinnen och ger både glädje och motivation. Här finns en kontrast till tidigare forskning som visat att sfi-lärare ofta känner sig osäkra på utförandet av uttalsundervisning (Huhtamäki & Zetterholm, 2018; Zetterholm, 2018). En anledning till att deltagarna i vår studie i stället uttrycker positiva erfarenheter ligger enligt vår tolkning i det nära samarbetet mellan lärarna och det engagemang de delar för de gemensamma sångstunderna, samt arbetet innan och efter dessa som utförs av övriga sfi-lärare på skolorna. Vår studie belyser därmed hur samarbete kring sång i uttalsundervisning kan stödja sfi-lärare i att tillsammans utveckla språklig medvetenhet om svensk fonetik och undervisningspraktiker för uttalsundervisning. Därigenom kan studien inspirera fler sfi-lärare och få betydelse för utveckling av uttalsundervisning för vuxna andraspråksinlärare av svenska.

Denna studie ger även ett bidrag till forskningen genom att vi kombinerar TLA med ett fokus på förkroppsligade praktiker och därmed belyser lärares medvetenhet om användning av olika förkroppsligade praktiker och semiotiska uttryck i andraspråksundervisning för vuxna.

Vi ser ett behov av fortsatt forskning om TLA hos sfi-lärare, närmare bestämt om samband mellan lärares språkliga medvetenhet och deras undervisningspraktiker. Detta utforskande bör även innefatta fortsatt undersökning av den betydelse kroppsliga processer kan ha i relation till sång och musik i uttalsundervisning inom sfi. Därvidlag vore det intressant att vidare undersöka hur auditiva, visuella, emotionella och andra kroppsförankrade och situerade aspekter på andraspråksundervisning för vuxna inlärare kan utvecklas för att undervisningen på bästa sätt ska stödja språkutvecklingen hos den heterogena gruppen av elever som läser sfi.

## Referenser

- Abelin, Å. & Thorén, B. (2018). The perceptual weight of word stress, quantity and tonal word accent in Swedish. I E. Babatsouli & D. Ingram (Red.), *Phonology in Protolanguage and Interlanguage* (s. 316–341). Equinox Publishing.
- Andrews, S. J. (2003) Teacher language awareness and the professional knowledge Base of the L2 teacher. *Language Awareness*, 12(2), 81–95.  
<https://doi.org/10.1080/09658410308667068>
- Andrews, S. (2007). *Teacher language awareness*. Cambridge University Press.
- Andrews, S. & Lin, A. (2017). Language awareness and teacher development. I P. Garrett & J. M. Cots (Red.), *The Routledge handbook of language awareness* (s. 57–74). Taylor & Francis.
- Bannert, R. (1990). *På väg mot svenskt uttal*. Studentlitteratur.
- Baeher, L., Farnsworth, T., & Ediger, A. (2017). Teacher planning in content-based instruction: Supports for developing novice teachers' language awareness. I M.A. Snow & D. Brinton (Red.), *The content-based classroom: New perspectives on integrating language and content* (s. 79–96). University of Michigan Press.
- Bijvoet, E. (2020). *Attityder till spår av andra språk i svenskan. En forskningsöversikt*. Rapporter från Språkrådet 15. Institutet för språk och folkminnen.
- Boyd, S. & Bredänge, G. (2013). Attityder till brytning – exemplet utländska lärare i svenska skolor. I K. Hyltenstam & I. Lindberg (Red.), *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle* (s. 437–459). Studentlitteratur.
- Bruce, G. (2012). *Allmän och svensk prosodi*. Studentlitteratur.
- Colliander, H., Nordmark, S. & Rydell, M. (2021). Sfi:s olika skepnader. I M. Dahlstedt & A. Fejes (Red.), *Utbildning i migrationens tid: viljor, organisering och villkor för inkludering* (s. 89–112). Studentlitteratur.
- Copland, F. & Creese, A. (2015). *Linguistic Ethnography Collecting, Analysing and Presenting Data*. SAGE.
- De Fina, A. (2019). The ethnographic interview. I K. Tusting (Red.), *The Routledge Handbook of Linguistic Ethnography* (s. 154–167). Routledge.
- Derwing, T.M. & Munro, J.M. (2015). *Pronunciation fundamentals. Evidence-based perspectives for L2 teaching and research*. John Benjamins Publishing Company.
- Edge, J. (1988). Applying linguistics in English language teacher training for speakers of other languages. *ELT Journal*, 42(1), 9–13.  
<https://doi.org/10.1093/elt/42.1.9>
- Ellis, E. (2016). *The plurilingual TESOL teacher. The hidden language lives of TESOL teachers and why they matter*. De Gruyter Mouton.

- Engh, D. (2013). Why use music in English language learning? A survey of the literature. *English Language Teaching*, 6(2). Canadian Center of Science and Education.  
<https://doi.org/10.5539/elt.v6n2p113>
- Flores, N. & Rosa, J. (2023). Undoing Competence: Coloniality, Homogeneity, and the Overrepresentation of Whiteness in Applied Linguistics, *Language Learning* 73(2), 268–295.  
<https://doi.org/10.1111/lang.12528>
- Fonseca-Mora, M.C. (2016). Music and Language Learning: An introduction. I M.C. Fonseca-Mor & M. Gant (Red.), *Melodies, Rhythm and Cognition in Foreign Language Learning* (s. 2–6). Cambridge Scholars Publishing.
- Foote, J.A., Holtby, A.K. & Derwing, T.M. (2011). Survey of the teaching of pronunciation in adult ESL programs in Canada, 2010). *TESL Canada Journal*, 29(1), 1–22.  
<https://doi.org/10.18806/tesl.v29i1.1086>
- Gustavsson, H-O. & Ehrlin, A. (2017). Musik; glädje, inkludering. I P. Lahdenperä & E. Sundgren (Red.), *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet* (s. 283–299). Liber.
- Heikkola, L.M. & Alisaari, J. (2019). The effects of songs on L2 proficiency and spoken fluency: A pedagogical perspective. I P. Lintunen, M. Mutta & P. Peltonen (Red.), *Fluency in L2 learning and use* (s. 166–185). Multilingual Matters.
- Henderson, A., Frost, D., Tergujeff, E., Kautzch, A., Murphy, D., Kirkova-Naskova, A., Wanick-Klimczak, E., Levey, D., Cunningham, U. & Curnick, L. (2012). The English Pronunciation Teaching in Europe Survey: Selected results. *Research in Language*, 10(1), 5–27.  
<https://doi.org/10.2478/v10015-011-0047-4>
- Howerton-Fox, A. (2013). *Teacher Language Awareness in a Swedish Bilingual School for the Deaf: Two Portraits of Grammar Knowledge in Practice* Ph.D. [Doktorsavhandling, Columbia universitet].
- Hsieh, H.-F., & Shannon, S.H. (2005). The three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research* 15(9), 1277-1288.  
<https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Huhtamäki, M. & Zetterholm, E. (2018). Uttalets plats i undervisningen i svenska som andraspråk. I M. Kuronen, P. Lintunen & T. Nieminen (Red.) *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia*, 2017, 10, 45–60.  
<https://journal.fi/afinla/issue/view/5195>

- Hägström, M. & Schmidt, C. (2020). Enhancing children's literacy and ecological literacy through critical place-based pedagogy, *Environmental Education Research*, 26(12), 1729–1745.  
<https://doi.org/10.1080/13504622.2020.1812537>acy through critical place-based pedagogy,
- Johnson, E., & Kontovourki, S. (2016). Introduction. Assembling Research on Literacies and the Body. I G., Enriques, S. Johnson, S. Kontovourki, & C.A. Malozzi (Red). *Literacies, Learning, and the Body. Putting Theory and Research into Pedagogical Practice* (s. 3–19), Routledge.
- Kibiswa, N. (2019). Directed Qualitative Content Analysis (DQICA): A Tool for Conflict Analysis. *The Qualitative Report*. 24(8), 2059-2079.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitative forskningsintervju*. Studentlitteratur.
- Leander, K., and G. Boldt. (2013). Rereading 'a Pedagogy of Multiliteracies': Bodies, Texts, and Emergence. *Journal of Literacy Research* 45(1), 22–46.  
<https://doi.org/10.1177/1086296X12468587>
- Levis, J. (2018). *Intelligibility, Oral Communication and the Teaching of Pronunciation*. Cambridge University Press.
- Levis, J. (2020). Revisiting the Intelligibility and Nativeness principles. *Journal of Second Language Pronunciation*, 6(3), 310–328.  
<https://doi.org/10.1075/jslp.20050.lev>
- Lindahl, K. M. (2016). Exploring an “invisible medium:” Teacher language awareness among mainstream K-12 educators of ELLs. I J. Crandall & M. Christison (Red.), *Teacher education and professional development in TESOL: Global perspectives* (s. 127–141). Routledge.
- Lindahl K. (2019) Teacher Language Awareness Development and Its Implications for New Educators, *The New Educator*, 15(2), 85-100.  
<https://doi.org/10.1080/1547688X.2018.1526356>
- Ludke, K. (2010). *Songs and singing in foreign language learning*. [Doktorsavhandling, University of Edinburgh].
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. Forum: *Qualitative Social Research* 1(2) (June).  
<http://www.qualitative-research.net/fqs/>
- Moyer, A. (2013). *Foreign accent. The phenomenon of non-native speech*. Cambridge University Press.
- Nunan, D. (2004). *Task-based language teaching*. Cambridge University Press.
- Patel, A. (2003). Language, music, syntax and the brain. *Nature Neuroscience*, 6(7), 674–681.

- <https://doi.org/10.1038/n1082>
- Regalla, M. (2012). Language objectives: More than just vocabulary. *TESOL Journal*, 3(2), 210–230.  
<https://doi.org/10.1002/tesj.15>.
- Shaw, S., Copland, F. & Snell, J. (2015). An introduction to Linguistic Ethnography: Interdisciplinary Explorations. I J. Snell, S. Shaw & F. Copland, (Red.), *Linguistic Ethnography: Interdisciplinary Explorations* (s. 1–13). Palgrave.
- Skolverket (2022) *Kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare*. Skolverket.  
<https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-svenska-for-invandrare-sfi/laroplan-for-vux-och-kursplan-for-svenska-for-invandrare-sfi/kursplan-for-svenska-for-invandrare-sfi>.
- Thomson, R.I. & Derwing, T.M. (2015). The effectiveness of L2 pronunciation instruction: A narrative review. *Applied Linguistics* 2015: 36/3, s. 326–344.  
<https://doi.org/10.1093/applin/amu076>
- Thorén, B. (2008). *The priority of temporal aspects in L2-Swedish prosody. Studies in perception and production*. [Doktorsavhandling, Stockholms universitet].
- Wilcox, W. (1995). *Music cues from classroom singing for second language acquisition: Prosodic memory for pronunciation of target vocabulary by adult non-native English speakers*. [Doktorsavhandling, University of Kansas].
- Wright, T., & Bolitho, R. (1993). Language awareness: A missing link in language teacher education? *ELT Journal*, 47(4), 292–304.  
<https://doi.org/10.1093/elt/47.4.292>
- Zetterholm, E. (2014). Vowel length contrast and word stress in Somali-accented Swedish. *Proceedings New Sounds 2013, Copal Concordia Working Papers in Applied Linguistics*, 5, 771–782.
- Zetterholm, E. (2018). Teaching Swedish pronunciation. I E. Babatsouli (Red.), *Cross-linguistic research in monolingual and bilingual speech* (s. 289–301). Institute of Monolingual and Bilingual Speech, Chania, Greece.
- Zetterholm, E. Tronnier, M. (2019). *Perspektiv på svenskt uttal. Fonologi, brytning och didaktik*. Studentlitteratur.

## **Kontakt**

Annika Norlund Shaswar  
anno@du.se

Elisabeth Zetterholm  
elisabeth.zetterholm@liu.se